ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел ийлан 1 т. 8 ыр.

1938 ий 4 август № 37

Йоча-шамыч! Мемнан элыште вашке кугу пайрем—ВЛКСМ-ын колымышо идалык пайремже лиеш.

Ме тиде письмам чыла пионер ден пионерке-шамычлан возена, нуно коч сибирский тайгаште, средний Азийын степлаштыже, Памирын курыклаштыже, Полярный круг шеҥгалне лийыт, коч олалаште, колхозлаште, поселкылаште, лагерьлаште илыт.

Ме шинчена: кызыт чылан икте нерген — комсомолын колымышо идалыкшым мо дене вашлийме нерген гына шонат.

Комсомол — мемнан вожатый, мемнан йолташ, мемнан шӱмбел. Мемнан кокла гыч кажныжат ик кече нерген шона, кунам тудо обложко ӱмбалне Ленин сӱретан изи книжкам налеш, кунам тудо шке оҥешыже КИМ значокым коштышташ праван лиеш.

Комсомол кок орден дене наградитлалтын. Первой орден—боевой Красный знамян орденже. Тиде—гражданский сар фронтлаште кучедалше, шочмо мландым тушман кашак деч арален кодышо тӱжем дене герой-комсомолец-шамычлан эн сай награде. А кокымшо орден —Трудовой Красный знамян орденже. Тиде орденым комсомоллан теве молан пумо: тудын тӱжем дене эргыже-шамыч социалистический стройкышто талын пашам ыштеныт, у ола-шамычым нӧлтеныт, у завод-шамычым ыштеныт, тушман-шамыч деч утарен налме эрыкан родинам вияным да пияланым ышташ полшеныт.

Ме пенгыде, лӱддымӧ лийнена. Лӱддымӧ ден пенгыде улмо примерым мланна комсомол ончыкта. Ме шкенан кугу родинам пеш чот йӧратена. Комсомол мланна большевистский партийлан, Ленин ден Сталинын кугу пашаштлан беззаветне преданне улмо примерым ончыкта.

29 октябрь—кугу да куанышан кече. Пӱтынь эл тиде кечылан ямдылалтеш. Комсомолец-шамыч шкешт кугу пайремым родина-авалан пӧлӧкым ямдылыме дене палемдат. Ме чыланат пырля да кажныжат посна теве мо нерген шонышна: мланна, пионер-шамычлан тиде пайремым мо дене палемдаш. Вара чапле юбилейым пионерский пӧлӧк-шамыч дене вашлияш решитлышна. Мемнан пӧлӧк-шамычна кажныжат комсомолец-шамычым куандарышт.

Комсомолец-шамыч мемнан сайын тунемшашна нерген эреак тыршат. Айста, йоча-шамыч, у тунемме ийын первой кечыж гычак, сайын тунемаш тӱҥалына. 29 октябрьыште комсомолец-шамыч мемнан дневникын ончышт да тушто начар отметке йӧршын уке, посредственный отметке пеш шагал, сай отметке шуко да отличне отметке-шамыч эше шуко улмым ужышт.

29 октябрь деч вара мемнан дневникышкына начар отметке шинчеш гын, тунам пеш вожылмаш лиеш. Айста, йоча-шамыч, идалык мучкак сайын тунемаш, отличне тунемшаш верч соревноватлаш. Ме тунемме ий мучашеш ленинско-сталинский комсомоллан рапорт-письмам возашлан правам налшаш верч кучедалшна кӱлеш.

Мемнан пенгыде, виян, таза да смелый лийшашна верч комсомолец-шамыч пеш тыршат. Кунам нуно пионер-шамычын оҥыштышт оборонный значок шамычым ужыт, тунам мемнан лачак тыгай лийын кушмынам раш палат. Кӧ куржталын, тӧрштылын, ийын ок мошто гын, тудлан „БГТО" значокым огыт пу. Кӧ лӱен ок мошто гын, тудо „ЮВС" значокым ок нал. Кӧ „ГСО" значокым сакен коштеш гын, тудо еҥын первой полышым пуэн, сусыргышым пидын моштышашыжым раш палаш лиеш. Пионер-шамыч значокым кунар шуко налыт, нуно тунаре эл аралаш ямде лийыт. Айста, йоча-шамыч, военный пашам виян тунемаш тӱҥалына. Комсомолец-шамыч нунын могай смеышт кушмым сайын ужыт.

Пионер-шамыч кокла гыч кажныжат мом гынат ыштен кертеш. Ме комсомолын X-шо с'ездшылан пионер-шамычын пӧлӧк дене ыштыме выставкыш мийышна. Тушто кунаре чапле пӧлӧк-шамыч ылыч! Комсомоллан ямдылыме авиамодельым, шке ыштыме паровозым, сай тӱрым ужмекышт, комсомол лӱмеш возымо почеламутым лудмекышт комсомолец-шамыч мо чоло куаненыт!

29 октябрьлан кажне пионер комсомоллан эша чапле пӧлӧкым ямдылыже, нине тӱрлӧ сай пӧлӧкым ужын комсомолец-шамыч эша чот куанышт.

Но тугай пӧлӧк-шамычат лийын кертыт, кудым кид дене кучашат, ончашат, лудашат ок лий. Тиде—сай пионерский паша. Ме тыге шонена: кажне пионерский отряд комсомоллан ик тыгай общий отрядной пӧлӧкым ямдылашыже кӱлеш.

Ме шкенан сборышто комсомоллан могай пӧлӧкым ямдылышаш нерген ятыр каҥашышна. Южо пионер-шамыч школышто кнагалан моштыдымо няня-шамычым туныктен шукташ кӱштеныт, кокымшышт изи йоча-шамычлан площадкым ышташ, кумышышт комсомолын 20-шо идалыкше лӱмеш физкультурный соревнованым организоватлаш кӱштеныт. Сборышто кунар пионер лийын, тунар предложений ыштaлтын. Но ме иктым ойрен нална: мемнан отряд ленинско-сталинский комсомолын 20-шо идалыкшылан Семеновский селасе колхозный пионер-шамыч дене пенгыде кылым да сайын келшен илымашым ышта. Нунын пашаштышт ме полшаш тӱҥалына. А олаш каймына мӧҥгӧ книга-шамычым колтылаш, ваш-ваш письмам возаш тӱҥалына. Каникуллан тушко шкенан делегацийым колтена, нуным шкенан дек ӱжыктена.

Мемнан отрядыште кумло вич пионер уло. 29 октябрьлан мемнан кумло куд пӧлӧк ямде лиеш (кумло вич пӧлӧк пионер-шамыч деч, икте общий—отрад деч). Ме чыла пионер ден пионерке-шамычым мемнан семынак комсомоллан пӧлӧкым ямдылаш ӱжына. Миллион дене пӧлӧк-шамычыште родинам, мемнан вожатый—комсомолым, мемнан элыште кажне пионерлан, кажне комсомолецлан, кажне самырык ден шоҥго еҥлан илыш сай да куанышан лийже, манын тыршыше Сталин йолташым чот йӧратымаш койын шогыжо.

Москван Красногвардейский районысо юный пионер-шамычын 2-шо отрядше:

отряд советын председательже ВЕРА ЛЕБЕДЕВА, знаменосец ЮРА ВОЩИНСКИЙ, звена вожатый-шамыч: БОРЯ ШЕГАЛЬ, ПАША ХАЛКИОНОВ, пионер-шамыч: ВОЛОДЯ НЕЛЮБОВ, БОРЯ БЛОХИН да моло-шамыч. (Чылаже 35 подпись).

Семеновко селаште улшо лагерь.

„Пионерская правда" гыч.

Йоча-шамыч!

Тиде письмам отрядной да звеньевой сборлаште, лагерьлаште, форпостлаште, площадкылаште, пионер пӧртлаште тӱшкан лудса.

Лудмекыда те ленинско-сталинский комсомолын XX идалыкшылан могай пӧлӧкым ямдылышашда нерген, темдан звено комсомолым, тудын колымышо идалыкшытым, мо дене куандарен кертшашыже нерген каҥашыза да решитлыза.

Деткор ден лудшо йолташ-шамыч, пионер ден школьник-шамыч, мемнан вожатый—ленинско-сталинский комсомолын чапле юбилейжылан пӧлӧкым ямдылымаште организатор лийза. Тиде чапле юбилейым боевой пионерский паша дене, комсомолец-шамычым куандарыше чапле пӧлӧк дене вашлиймыда нерген „Ямде лий" газетыш возен шогыза.

Марийский АССР Верховный Совет президиум председатель Т. И. Кавалеров.

Марийский АССР Калык Комиссар Совет председатель Я. И. Абрамов

ПЕРВОЙ СЕССИЙ ПЕТЫРНЫШ

28 июльышто, Совет пӧртеш Марийский АССР Верховный Совет Первой Сессийын нылымыше заседанийже лийын. Сессий первояк Марийский АССР Правительствым — Марийский АССР калык Комиссар-шамыч советым образоватлымашке кусна.

Депутат **Н. П. Рябчиковын** предложенийже почеш Верховный Совет тыгай пунчалым приниматла:

„Марийский АССР Калык Комиссар-шамыч Советын председательжылан депутат—Яков Иванович **Абрамовым** сайлаш".

* * *

29 июльышто Марийский АССР Верховный Совет первой Сессийын пытартыш заседанийже лийын.

Верховный Совет персональный голосований дене Марийский АССР Правительствым — Марийский АССР Калык Комиссар-шамыч советым тыгай составаным образоватлен: Марийский АССР Калык Комиссар-шамыч Совет председательын заместительже-шамыч—**А. И. Федоров** ден **В. А. Шишкин.** Государственный Плановый Комиссий председатель—**М. М. Румянцев,** земледелий Калык Комиссар—**В. Г. Седов,** Внутренний паша Калык Комиссар—**А. И. Карачаров,** просвещений Калык Комиссар—**Е. С. Музуров,** финансе Калык Комиссар—**И. А. Стемасов,** юстиций Калык Комиссар—**В. И. Товашов,** здравоохранений Калык Комиссар—**Н. И. Миронов,** местный промышленность Калык Комиссар—**И. В. Храпин,** коммунальный озанлык Калык Комиссар—**С. В. Костромин,** торговльо Калык Комиссар—**И.Е. Павлов,** социальный обеспечений Калык Комиссар—**И. В. Пчелкин,** корно Управлений Начальник—**М. Г. Голов,** Заготовко Наркомат уполномоченный—**Г. Д. Бахматов,** Искусство паша управлений Начальник—**П. Н. Вязьмин.**

Тидын дене Верховный Советын председательже **Р. М. Мамаев** йолташ Сессийым петырымашеш шотла.

Жапым пеш веселан эртарат

Йошкар-Олаште пионер-шамыч жапым шукышт форпостлаште эртарат. Теве 12 №-ан железнодорожный форпостыштат ятыр йоча-шамыч канат. Нуно тыште жапым пеш веселан эртарат. Эр гычак тыште йоча-шамычын йӱкышт шокташ тӱҥалеш. Чылан погынен шумеке нуно тӱшкан физкультурный упражнений-шамычым ыштат. Варажым библиотек гыч книгам налын лудыт, у газет, журнал-шамычым лудедат. Йӧратыше-шамычышт шахмат, шашке дене модыт. Площадкыште волейбол перыме, футбол чумымо шокта.

Теве йоча-шамыч дек вожатый-шамыч—Маранова Лида, Чернова Нина тольыч.

—Ну, йоча-шамыч, йӱштылаш каена, — Лида пелештыш.

—Каяш, каяш! — кычкырат йоча-шамыч. Лу минут гыч нуно Какшан эҥерым шергылтарен йӱштылаш тӱҥальыч.

Пионер-шамыч чӱчкыдын экскурсийыш, кинош, кукольный театрыш коштыт, спектаклым шке шындат.

Нуно гербарийым ыштеныт. Тушко тӱрлӧ шудо-шамычым, шукш-копшаҥгым поген пыжыктылыныт.

Нуно жапым кече мучко форпостышто эртарат. Нунылан тушто скучно огыл, форпостышто илаш весела...

Федотов Йыван.

Сӱретыште: железнодорожный форпостысо йоча-шамыч свежа газетым лудыт. **Фото—С. Чуршуковын**

Яра жап годым площадкыште модаш пеш сай.
Сӱретыште: Железнодорожный форпостысо пионер-шамыч лӱҥгалтат.
Фото—С. Чуршуковын.

Волейбол дене модаш йӧратем

Волейболым мый изиэм годымак йӧраташ тӱҥальым.

Волейбол дене модмо деч посна мый олыкыш кошташ йӧратем. Олык, Какшан эҥер, чодра мемнан деч мӱндыр огыл. Чодрашкат форпостышто канышe йоча-шамыч коллективне коштына. Тушто тӱрлӧ емыжым: мӧрым, эҥежым, гербарийлан шудым, тӱрлӧ насекомый-шамычым погена Военный модыш дене модашат пеш интересне.

Скрябин Ваня.

Йошкар-Оласе 4 №-ан пелэ кыдалаш школын 3шо классыште тунемше.

РКСМ-ын ПЕРВОЙ С'ЕЗДШЕ

Всероссийский с'ездым погымаште инициативым Москва ден Ленинградысе молодеж союз-шамыч шке ӱмбакышт налыныт.

1918 ийын 26 октябрьыште всероссийский с'езд погынен. С'ездыш решающий голос дене 176 делегат, совещательный голос дене 19 делегат-шамыч толыныт. Тиде жаплан молодеж союзлаште чылаже 22.100 еҥ шотлалтын.

РКСМ-ын (Российский Коммунистический Союз молодежи) первой всероссийский с'ездше нелэ жапыште погынен. Тунам самырык советский республиклан шуко йӧсым чыташ логалын. Эл кӧргышто эсер, меньшевик, белогвардеец-шамыч контрреволюционный восспитанийым организоватлаш тӱҥалыныт. Ялыштат класс кучедалмаш пӱсем шоген. Кулак-шамыч киндым ужалмаште чаракым шындылыныт. Промышленный центр-шамычлан кочкыш арвер ситен огыл.

1918 ийын мучаштыже Советский Россий ӱмбак чыла вел гычат керылташ тӱҥалыныт. Советский Россий ваштареш Антанте государстве-шамычын организованный походышт тӱҥалын.

С'ездыште тыгай йодыш-шамыч лончылалтыныт: верла гыч доклад, текущий момент нерген, западыште пашазе молодежын движеньыже нерген, союзын программыже да уставше нерген, культурно-просветительный паша нерген.

Молодеж союзын пашаже да илышыже нерген с'ездыште верла гыч ыштыме доклад-шамыч раш сӱретым пуэныт. Союз-шамыч контрреволюционный мятежым пызырымаште, Йошкар Армийым пеҥгыдемдымаште, фронтлаш мобилизоватлымаште, олашамычым продовольствий дене снабжатлымаште пеш кугу полышым пуэн шогеныт.

Первой с'ездын значеньыже пеш кугу. Тудо чыла юношеский организаций-шамычым молодежын единый коммунистический союзышкыжо ушен. Молодежын движеньыжым политически да организационно оформитлен.

Союзлан лӱмым пумо нерген с'ездыште кугу спор лийын. Шукышт союзлан „молодежын коммунистический союзшо" лӱмым пуаш манын ойленыт. Но южо делегат-шамыч союзлан тиде лӱмым пумо ваштареш лийыныт. Тыгай лӱм крестьянский молодежым союз деч кораҥден кертеш, манын нуно провокацийым колтылыныт. С'ездыште тыгак уральский делегаций молодежын союзшылан „домов юного пролетария" лӱмым пуаш предложенийым ыштен. Тидат чын огыл. Нине предложений-шамыч йоҥлыш улыт, манын с'езд ончыктен. РКСМ-ын первой с'ездше шке решеньыштыже ВЛКСМ-ын значенийже нерген, РКСМ—пашазе ден крестьянский молодежын единственный массовый организацийже, манын ончыктен.

Кокымшо петроградский партийный конференцийыште Крупская йолташ молодежын союзшо-шамыч нерген докладым ыштен. Тиде доклад почеш, молодежын массовый организацийжым ышташ огыл, а союзын шке составше дене узкий партийный организацийым ышташ, манын южо-шамыч ойленыт. Партийын VI с'ездыштыже троцкист Преображенският тыгак ойлен. Тиде тушман идей. Троцкист-шамыч тыге комсомолым партий ваштареш шогалташ тӧченыт. Но нунылан тиде логалын огыл.

С'езд союзым, молодежын Российский коммунистический союзшо, манын лӱмден, Центральный Комитетым сайлен, шкенжым РКСМ-ын I с'ездшылан шотлаш пунчалын.

РКСМ-ын I с'ездше партийын вик вуйлатымыже дене эртен. Тиде кечылаште союзлан В. И Ленин ден Я. М. Свердлов поснак кугу полышым пуэныт. С'езд эртымеке тунамак, ноябрьыште партий ЦК чыла партийный организаций-шамычлан циркулярный писмам колта. Тиде писмаште партий ЦК РКСМ-ын значенийже нерген да партийный организаций могырым РКСМ-лан пашам сайын ышташ полшаш кӱштен.

ВЛКСМ-ын историйже ончыкта: Ленинский комсомолым большевистский партий организоватлен да куштен. Большевистский партий, тудын вождьшо-шамыч Ленин ден Сталин комсомолым куштеныт, чыла годымат тудын нерген пеш кугун тыршеныт, тудын виянгмыжым вуйлатеныт да вуйлатат. Тиде вуйлатымашлан кӧра гына комсомол капитализмым пӧртылташ тӧчышӧ троцкистско-бухаринский кашаклан пеҥгыде отпорым пуэн, Ленин-Сталин партийын вуйлатымыж дене Совет Ушемысе шемер молодежым коммунизм верч кучедалмашке мобилизоватлен кертын.

(„Комсомольский пропагандист и агитатор" гыч).

„Ямде лий" 2-шо стр.

ЧАПЛЕ АЛЬБОМ

Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий теме юбилейжылан ме, „Юледӱр“ колхозысо пионер-шамыч чапле художественный альбомым ямдылена. Пионер-шамыч кокла гыч Ваня Загайнов, Володя Алексеев да Коля Загайнов эн сай сылне сӱретан альбомым ыштен шуктеныт. Нуно шке альбомышкышт Ленинский комсомолын гражданский сар жапыште героически кучедалмыже да культурный ден ял озанлык фронтышто партийлан кугун полшымыжым ончыктеныт.

Вася Загайнов.

Ронго район, „Юледӱр колхоз.

Кум оборонный значокан лийына

Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ийсе юбилейжым ме, „Олманур“ колхозысо пионер ден тунемше шамыч кугу сеҥымаш дене пайремлаш тӱҥалына. Юбилейым кум оборонный значок дене ваш лийына. Кызыт тиде пашалан талын пижын улына. Колхозешна осоавиахим кружокым организоватлышна. Кружокым вуйлаташ мый шке ӱмбакем налынам.

Кызыт ме кружок член-шамыч винтовкын частьшамычшым да винтовко дене тура лӱяш тунемына. Адак „ПВХО“ значоклан нормым сдатлаш противогаз дене занятийым эртарена.

Ленинско-Сталинский комсомолын юбилей кечыжым „ПВХО“, „ГСО“ да „ЮВС“ значок-шамыч дене вашлийына.

Куклин Толя.

У Тор'ял район.

Калинин Алеша чодраште интересный растенийым муын. Тудо тений тыгай растений, шудо-пеледыш-шамыч дене гербарийым ыштен. („10 лет МАО“ колхоз, Йошкар-Ола район.)

Якимовын пӧлекше

Тошто Тор'ял кыдалаш школышто тунемше Якимов Ольош Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ийсе юбилейжылан пионерский пӧлекым ямдыла. Ольош куд кроликым ашна. Нуным сайын пукша, йытырая, шереш. Кроликшамыч йытыра, яндар кушкыт. Нине кролик-шамыч Ольошын чапле пӧлекше лийыт.

М. В.

Модельым ыштен

Арбан пелэ кыдалаш школын 5-ше классышым тунем пытарыше Канцерев Петр Ленинско-Сталинский комсомолын XX-шо идалыкшылан модельым ыштен. Модельже юбилей кечылан пӧлек лиеш.

Александров Иля.

Йошкар-Ола район.

Мыйын пӧлӧкем

Мый Ленинско-Сталинский комсомолын XX-шо идалыкше лӱмеш сылне мутан, сӱретан альбомым ямдылем. Туштo 3 почеламут, 25 сӱрет, 2 ойлымаш, 1 очерк лийыт. Адак Ира шӱжарем дене пырля авиамодельым ыштен ямдылынена.

Веденькин Максим.

Тошто Тор'ял кыдалаш школ

„Таир“ пионерский лагерьыште каныше-шамычлан лагерь начальник Кузьминых комсомол нерген беседым эртара.

САР ВАШТАРЕШ, ТЫНЫСЛЫК ВЕРЧ!

Элым аралаш ямдылалт куш!

Йоча паркын чапле корнышко дене йоча колонно-шамыч опкалыт. Нунын вуй ӱмбалнышт лопка лышташан ваштар ден пиштын лышташышт эркын тарванылыт. Йоча-шамыч тирыш каят. Раш тошкалын, шке йӧратыме мурыштым шергылтарат.

Йоча-шамыч кидешышт кугу сӱретым кученыт. Тыште тевe мом сӱретлыме: покшелне Сталин йолташ шыргыжын шога, тудым йыр пиялан, куаныше йоча-шамыч авырeныт. Леве мардеж йошкар флагым лойгыкта. Тиде флагыште „Родной эл, пиялан йочалык верч тау!“ манын возымо.

Тир. Лӱмӧ йӱк шергылтеш. Пуля дене шӱтымӧ фашистский вуй „ты“ манмеш миен возеш.

Мемнан йоча-шамыч шинчат: мемнан эл кугу паша дене авалталтын. Чыла советский калык тынысылыкым гына желатла, сарым ылыжтыше янлык-шамычым нигунарат ужмыжо ок шу. Но мемнан калык, государственный кугу пашам ыштымыже дене пырляк, ик минутланат винтовкым кидше гыч ок мучыштаре. Капиталистический окруженийыште улмо годым эл аралаш эре ямде лияш, манын Сталин йолташ ойлен. Сандеҥак пионер-шамычат военный пашам тунемыт. Международный антивоенный кечыште кажне пионер, кажне школьник шкевжын боец лийшаш улмыжым проверитлен.

Сар ваштареш, фашизм ваштареш, тынyслык верч кучедалме кече

1 августыштo чыла тӱнясе трудовой калык антивоенный кечым палемдыш. Тиде кече—сар ваштареш, фашизм ваштареш кучедалме кече.

24 ий ожно 1 августышто тӱнямбалсе империалистический сар ылыже. Вӱрым йоктарыше сар 4 ий, 3 тылзе да 26 кече шоген. Фронтлаште 70 миллион салтак-шамыч кучедалыныт, нунын кокла гыч 10 миллионжо колен. Миллион дене ӱмыр мучкылан сусыргеныт. Шуко ола ден ял-шамыч мланде ӱмбач ӱштылтыныт.

1580 кече орудий мӱгырен, 1580 сутка жап салтак-шамыч окопым кӱнченыт. Тунам пӱтынь Европо айдемым, заводым, ӱдымӧ шурным, культурын ценностьшым пытарыше янлык гай лийын ыле.

Мин-шамыч теҥызлаште ийыныт. Вӱд йымачын ийше пуш-шамыч теҥызын проливлаштыже осалланеныт. Германский истребитель-шамыч Лондон ӱмбалне чоҥештылыныт. Немецкий пушко 120 километр гыч Парижым лӱйкален. Тиде сарыште первой кана танк-шамыч кучылталтыныт, 1915 ий 22 апрельыште первой газовый атаке 15 тӱжем еҥым отравитлен.

Чыла тиде шучко сар империалистический хищник-шамычын мӱшкырыштым, кӱшеныштым овартылаш верч эртаралтын.

Сарым ылыжтыше-шамыч

Тачысе кечат 1914 ийысе сар деч ончычсо шучко июль кече-шамыч гаяк. Кызытат сарым ылыжтыше-

шамыч тӱнямбалсе калыкым эша шучко сарышке кудалтышаш верч ямдылалтыт. Сарын вийже кажне ийын кугемеш.

1935 ийыште фашистский Италий Африкыште улшо ик независимый государстве—Абиссиний ӱмбак кержалте. Итальянец-шамыч абиссинец-шамычым газ дене отравитленыт, юж гыч бомбо дене, мланде гыч танке дене абиссиний калыкым пуштеденыт, нунын илыме верыштым шалатыленыт.

1936 ийыште немецкий ден итальянский фашист-шамыч независимый испанский калык ваштареш кредалаш тӱҥальыч. Ынде кок ий лиеш испанский калык, тудын мландыш пурышо янлык-шамыч ваштареш, шке эрыкше верч, шке мландыже, шке культуржо верч героически кредалеш.

1937 ийыште японский войска-шамыч аралалтдыме китайский калык ӱмбак кержалтыч да тудын мландыжым, поянлыкшым шупшын налаш тӱҥальыч.

1938 ийыште Европын Центрыштыже пӱтынь независимый государстве—Австрий существоватлымым чарныш. Германский фашизмын войскаже-шамыч лач 27 час жапыште Австрийым нельыч. Фашист-шамыч тышан ышт шогал. Кызыт вес тичмаш государстве—Чехословакий ӱмбак кержалташ ямдылалтыт.

Но фашизмын осалланымыже арам ок эрте. Фашизм ваштареш кучедалме калык фронт кажне кечын вияҥеш, пеҥгыдемеш.

Итальянец-шамыч Абиссинийым „кучедал налыныт“, но пӱтынь Абиссиний партизанский кучедалмашын тулжо дене авалтын. Лу дене партизанский отряд-шамыч итальянец кашак ваштареш кучедалыт. Чап темдалан, Абиссинийын боецше-шамыч!

Фашист-шамыч 1936 ийын ноябрьыштак ош имне дене Мадридыш кудал пураш да пӱтынь элыште озалаваш тӱҥалаш тӧчышт. Но ыш логал, нунын планышт кӱрлӧ! Фашист кашак Мадридыш ышт уж.

Испанийын героический калыкше кок фашистский эл-шамычын пӱ марте вооружитлалтше армийышт ын наступленийыштым пеҥгыде чаракым шындылеш. Мадрид фронтысо семынак Леванта фронтыштат осал фашистский янлыкын пӱйжо пудыргылеш.

Испанский калык сеҥа! Чап темдалан, шерге испанский йолташ-шамыч!

Китайский калыкын вийже кажне кечын кугемеш. Китайский калык захватчик-шамыч ваштареш кучедалмаште героизмым ончыкта. Китайский калык пытартыш японский интервентым шке мландыж гыч садак кожен луктеш, тудо кече мӱндыр огыл!

Фашист кашак мемнан советский отечестве ӱмбаке кержалташ планым ыштат.

Немецкий фашист-шамыч Советский Украиным шупшын налаш шонат. Японский генерал-шамычлан Приморье ден Забайкалье шукертсекак омешышт конча. Японо-немецкий фашист-шамыч шке захватнический планыштым илышыш пурташ тӧчымаштышт сай полшыкалышым—троцкистско-бухаринский шайкым муыныт. Тиде шайке захватчик-шамычлан мемнан родинам ужалаш тӧчен.

Но советский разведке, чыла советский калык изменник-шамычым разоблачитленыт да шалатевыт. А мемнан Йошкар Армий советский границым чот орола. Кӧ мемнан границым пудырта гын, тудо кугу ойгыш логалеш. Тушман-шамыч палышт: мемнан танк-шамыч писын кайше, мемнан самолет-шамыч писе шулдыран улыт.

Мемнан Армий виян. Сар тӱҥалеш гын, чыла совет калык ик еҥ гай шке элжым аралаш пеҥгыдын шогалеш.

Б. Горинын статьяж гыч кӱчыкемден кусарыме.

„Ямде лий“ 3-шо стр.

65

Йошкар-Оласе йоча-шамыч шоҥшым кученыт.
Фото Овечкинын.

ГРАНИЦЕ ВЕС ВЕЛНЕ

Республиканец-шамычын кугу сеҥымашышт

Кум тылзе годсек Восточный фронтышто Эбро эҥерын районыштыжо шып ыле. Кенета республиканец-шамыч наступатлаш тӱҥалыныт. Нуно мятежник-шамычын позицийыштым сеҥен налыныт.

Республиканец-шамыч виян наступатлат. Нуно Мекинекса ден Ампоста районлаште сеҥен ончык каеныт. Мятежник-шамыч куржат. Республиканец-шамыч Аско курык хребетым, Аско гыч Гандесаш кайше корным пӱчкын налыныт. Корбера ялыште мятежник-шамычын гарнизоныштым чыла налме.

Республиканский войска шкенжын наступатлыме ныл-ымыше кече мучашлан 650 квадратный километр территорийым налын, мятежник ден интервент-шамычын 5 тӱжем наре салтакыштым пленыш налын, шуко военный материалым шупшын налын.

Эбро фронтышто мятежник ден интервент-шамычлан пеш кугу йомдарымашыш логалыныт. Садланак нуно Леванта фронтышто активне действоватлымым йӧршеш гаяк чарненыт.

29 ден 30 июльышто республиканец-шамыч Эбро эҥерын ӱлыл районыштыжо сеҥымашан наступленийым ыштеныт.

Китайский йоча-шамычын чапле примерышт

Нью Йорк газетын Шанхайысе корреспондентше китай йоча-шамычын чапле патриотизм примерым ончыктымышт нерген тыге воза: международный сеттельмент территорийыште да Шанхайын французский концессийыштыже шуко шӱдӧ йоча-шамычын автомобильлашке: „машинам японецлан ужалалтше — предатель виктара"—возыман листовкым пыжыктылыт.

Тыгай листовко - шамычым эн шукыжо японецым обслуживатлыше китаец-шофер-шамычын автомобилешышт пыжыктат.

Чыла нерген кӱчыкын

◆ССР Ушем Калык Комиссар-шамыч Совет Всесоюзный калык переписьым оласе калык коклаште 1939 ийыште 17 январь гыч 23 январь марте, ялысе калык коклаште 1939 ий 17 январь гыч 26 январь марте эртараш пунчалын.

Перепись мемнан родинышт мыняр калык улмо нерген раш сведенийым пуа.

◆ 29 июльышто Москвашке французский пашазе футбольный команде ден „Спартак" обществын мастерышт-шамычын командыже модыныт. Модыш „Спартак" командын 6:2 счет дене сеҥымыж дене пытен.

◆ Элын 27 эн кугу типографийышт советский школьник-шамычлан миллион дене у учебникым печетлат. Кыдалаш ден тӱҥалтыш школышто тунемше-шамычлан 1 сентябрьлан 108 миллион экземпляр утла учебникым луктраш кӱлеш.

◆ Вес кугыжаныш дене культурный связым кучышо Всесоюзный обществе Испанийыш йоча художественный книгам, йоча сӱрет-шамыч выставкым колтен. Тушто 180 советский писатель-шамычын книгашт да 65 сӱрет лиеш.

◆ Американец Уольдо Уоткрмен мланде ӱмбач часыште 120 километрым кайыше танкым изобретатлен. Танкын кӱшыл ужашышкыже 11 метр кутышан шулдырым пыжыктымек, танк самолетым савырна. Тыгетудо часыште 255 гыч 290 километр марте чоҥешта. Мотор ден пропеллер танкын шеҥгел ужашешыже ышталтын. Танк 2 минутышто шулдырым снимательмек адак мланде ӱмбач каен кертеш.

„Таир" пионерский лагерыште каныше-шамыч яра жапыште художественный литературым лудыт.

Тый шинчет мо?

Шинчал ден сахар продуктым локтылалтме деч кузе аралат

Свежий шыл ден кол тыгай комнатный температурышто пеш вашке локтылалтыт да шӱйыт. А шинчалтыме шыл ден кол идалык дене огыт локтылалт.

Саска-шамыч арня але кок арня эрталтымекак шопаш да шӱаш тӱҥалыт, а варенье, шинчалтыме кияр, ковышта шуко жап огыт локтылалт.

Молан вара продукт-шамыч шопат да шӱяш тӱҥалыт?

Растенийыште тыгыде бактерий - шамыч шарлаш тӱҥалыт. Бактерий-шамыч тыгай шинча дене огыт кой, нуным микроскоп коч ончымеке гына раш ужаш лиеш. Нине бактерий-шамычак кислотам, ӱпшышӧ газым луктыт.

Шагал шинчалтыме, пелэ тамле чӱчалтыш вӱдыш бактерийым пыштен, микроскоп коч ончымеке, ужына: тушто бактерий-шамыч пеш спокойнын коштыт. А пеш чот шинчалтыме але тамыле вӱдыштӧ бактерий - шамыч тарванылмым чарнат. Варажым туртыт, куптыргылыт да колат.

Молан тиде тыге лиеш? Бактерий-шамыч вичкыж оболочкан улыт. Нунын оболочкышт вошт вӱд пура. Шинчалым, сахарым растворитлыме вӱдыштӧ бактерий-шамыч илен огыт керт, колат. Молан? Вет сахар ден шинчал бактерий гыч вӱдым шупшыт. А бактерий вӱд деч посна илен ок керт.

Ынде паледа: шинчал ден сахар бактерий-шамычым пуштыт, адакшым шыл, мо-ло продуктым локтылалтме деч аралат.

Биолог С. Альтшулерын статьяж гыч.

Авиамодельный соревнований эртыш

„Таир" лагерыште каныше-шамыч коклаште ятыр авиамоделист-шамыч улыт. Нунын 25 июльышто соревнованийышт эртыш. Тушто 9 авиамоделист - шамыч участвоватлышт. Первой верым Негомедзянов Геннадий налын. Тудын модельже 30 секунд жапыште 105 метрым чоҥештен. Кокымшо верым Бабин Валентин лектын. Тудын модельже южышто 25 секунд лийын да 95 метрым чоҥештен.

Жуков Йыван.
„Таир" лагерь.

СТАЛИН ЛӰМЕШ БЕЛОМОРСКО-БАЛТИЙСКИЙ КАНАЛЛАН КОК ИЙ

Карело-Мурманский вер пеш кугу. Нӧлтайт шогышо скала-шамыч, лӱшкышӧ тайга да кол дене поян улшо, тич вӱдан, лӱшкалтше эҥер-шамыч йымалне луктыш лийдыме поянлык киен. Тиде поян верым кугыжан правительстве шке кидыштыже кучен кертын огыл.

Кызыт тиде верым палашат ок лий. Калык эре шукемеш, илыш шолеш, завод, фабрик, электростанций, школ-шамыч ышталтыт. Тиде—элнан ик эн кугу промышленный районжо. Тусо поянлык дене вашке да сайын пайдаланашлан тушакын кугу транспортный корным ышташ кӱлын. Тыгай корно—Сталин лӱмеш Беломорско-Балтийский канал лийын.

Каналым ыштымаш 1931 ийын мучашыштыже Сталин йолташын инициативыже дене тӱҥалын.

227 километр кутышан у вӱд корно дене мемнан пароход-шамыч Скандинавский полуостров йыр савырныде балтийский портла-шамыч гыч викак беломорский порт - шамычыш логал кертыт. Суда-шамычын корнышт Ленинград деч Архангельск марте 3,5 кана кӱчыкемын.

Сталинский эпохын кугу сооруженийже —Беломорско-Балтийский канал пеш кӱчык жапыште—1 ият 9 тылзыште ыштал шукталтын. 85 километр кужытан Панамский канал—11 ий, 160 километран Суэцкий канал—10 ий ышталтыныт.

Канал ыштыме дене пырля у, сай ола-шамыч: Медвежья Гора, Кандалакша, Сорока кушкыныт, Сегежыште кугу лесохимкомбинат ыштен пытаралтеш (тиде комбинатлан сырьё канал мучко пураш тӱҥалеш).

Канал северлан Совет Ушемын Центральный районлажке дене кыл кучымашым ыштен. Тудын корныжо тыгае: Нева эҥер, Ладожский ер, Свирь эҥер, Онежский ер, тыжечын корнын эн тӱҥ ужашыже—канал тӱҥалеш. Канал Ош теҥызым Онежский ер дене, моло эҥер, ер да водораздел-шамычым уша.

1933 ийыште советский корабль-шамыч Ош теҥыз гыч Онежский ер марте ла мӧнгеш—у вӱд корно дене — величайший Сталинский канал мучко карельский чодрам, кировский апатитым, архангельский гранитым, баскунчакский шинчалым, каспийский нефтым, украинский да волжский киндым шупшыктеныт.

2 августышто каналлан 5 ий теме.

Тиде ий коклаште канал ятыр саемын. Сорокаште, канал гыч Ош теҥызыш лекмаште, кугу порт ышталтеш. Тудо порт корабль-шамычлан теҥызыш корным почеш. Тений 1 июльышто Сорокский портыш первой иностранный пароход пурен. Сорокаште да Медвежья Гораште пассажирский вокзал-шамыч ышталтыныт, Повенчанка эҥер серыште кугу судоремонтный завод ыштен пытаралтеш. Повенцаште электростанций ышталтын. Тудо у заводыш, да поселоклаш электровийым пуаш тӱҥалеш. Канал йыр йытыра, шуко этажан пӧрт-шамыч кушкыныт.

5 ий гутлаште 138982 пассажирым да 6293,5 тӱжем тонн грузым шупшыктымо. Груз шупшыктымаш кажне ийын кугемеш. 1938 ийысе навигацийыште канал мучко кодшо ийысе деч кок кана утла груз шупшыктылташ.

Мыйын опытем

Мый тунеммем годымат естествознаний предметым пеш йӧратем ыле. Кызыт тӱрлӧ опытым ыштылам. Шошым пакчаште вынемым кӱвчен, пундашкыже терысым оптен пареҥгым шынденам ыле. Пареҥгем сайын кушкеш. Ончыкыжо кузе кушмыжым, шарлымыжым, саскаҥмыжым эскераш тӱҥалам.

В.Поляков
Весьшӱргӧ ял совет, Морко район

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 25-ше №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций.
Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Ответственный редактор— К. А. ЛЕНСКИЙ.

Увол. Марлита № А—634.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.